

مقایسه تطبیقی نحوه گذران اوقات فراغت جوانان در مناطق حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین شهر زاهدان

افشین قربانی پارام^۱، سپیده حضرتی^۲، آزاده موسوی^۳

چکیده

تحقیق حاضر باهدف مقایسه تطبیقی نحوه گذران اوقات فراغت جوانان در مناطق حاشیه‌نشین و غیرحاشیه‌نشین شهر زاهدان انجام شده است. بررسی و اهمیت پرداختن به نحوه گذران اوقات فراغت در جوانان تا حدودی بیان‌کننده نگرش‌ها و ارزش‌های حاکم بر جامعه است در زمان گذشته، گذران اوقات فراغت منوط بر قشر اجتماعی افراد بوده است؛ اما در حال حاضر با تغییر سبک زندگی افراد اوقات فراغت بخشی از روند زندگی هر فرد محسوب می‌شود که می‌تواند نقش پررنگی در توانایی او ایفا نماید. نظریات غالب در این پژوهش نظریات بوردیو و دومازیه (۱۹۷۴) می‌باشند این پژوهش از نوع پژوهش‌های توصیفی تحلیلی است و به روش پیمایش انجام شده است. جامعه آماری کلیه جوانان ۱۸-۲۹ سال در شهر زاهدان، ۱۲۰۰ نفر بودند که از این تعداد ۲۹۱ نفر بر اساس روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش از پرسشنامه سبک زندگی و پرسشنامه

۱- استادیار گروه معماری، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران (نویسنده مسؤول)
uniafshinparam100@damavandiau.ac.ir

۲- استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران
sepideh_hazrati@yahoo.com

۳- دانشجوی دکتری گروه جامعه‌شناسی، واحد دهاقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهاقان، ایران
torang_1360_torang@yahoo.com

محقق ساخته پایایی (۰/۸۵) استفاده شد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که: بین سبک زندگی، نوع گذران اوقات فراغت و همراهان گذران اوقات فراغت در مناطق حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین تفاوت معناداری وجود دارد.

واژه‌های کلیدی

نحوه گذران اوقات فراغت جوانان، حاشیه‌نشین، غیر حاشیه‌نشین، شهر زاهدان

مقدمه و بیان مسئله

اوقات فراغت از موضوعات مهم در علوم انسانی و اجتماعی است که تعاریف متعددی برای آن بیان شده است. فراغت مقوله‌ای است که برحسب نوع دیدگاه پرداختن به آن دارای تعاریف متفاوتی است، برحسب این‌که از دیدگاه جامعه‌شناسان مطرح گردد و یا از دیدگاه جغرافی‌دانان دارای ویژگی خاص خود است. منظور از فراغت سرگرمی‌ها، تفریحات و فعالیت‌هایی است که به هنگام آسودگی از کار عادی با شوق و رغبت، افراد به آن روی می‌آورند (فکوهی، ۱۳۸۲: ۶۳). مطالعات فراغت محصول جامعه‌ای است که در آن گذراندن اوقات فراغت عامل مؤثری در شکل دادن به زندگی روزمره و هویت افراد است. طبق الگوی سنتی، کار و شغل افراد تعیین‌کننده رفتارهای فراغت ایشان پنداشته می‌شود؛ اما به تدریج تحقیقات جدید نشان می‌دهد فقط الگوهای سنتی تعیین‌کننده نوع فراغت افراد نیست بلکه عواملی مانند سن، جنسیت و طبقه اجتماعی برای تبیین الگوهای رفتار فراغت می‌توان بیان کرد.

کلی در مورد سبک زندگی به این نکته اشاره می‌کند که مطالعات انجام‌شده در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ نشان دادند آزمون چند متغیره با استفاده از متغیرهایی نظیر سن، جنس و درآمد افراد فقط می‌تواند بین پنج تا ده درصد واریانس فعالیت‌ها را تبیین کند (فاضلی، ۱۳۸۵: ۶۳).

ازجمله مواردی که در مطالعات فراغت همیشه مورد توجه بوده جایگاه اجتماعی و فرهنگی افراد و همچنین موقعیت جغرافیایی محل سکونت آنان است؛ که تا حد زیادی

بر نحوه گذران اوقات فراغت آنان تأثیر می‌گذارد. یکی از این موارد مردمی هستند که در سکونتگاه‌های غیررسمی و حاشیه‌های شهری زندگی می‌کنند. این مناطق جایگاه فقیرترین گروه‌های جمعیت شهری هستند و معمولاً سطح امکانات زندگی ساکنان این مناطق پایین است. در ایران در سال‌های اخیر به دلیل تورم‌های پی‌درپی اقشار مناطق حاشیه‌نشین اطراف شهرها زیاد شده است و می‌توان گفت حتی افرادی که در حاشیه زندگی نمی‌کنند نیز در فقر نسبی قرار دارند و از درآمد پایینی برخوردار هستند این مشکل در شهر زاهدان بیشتر خود را نشان می‌دهد چراکه شهر زاهدان رکورددار حاشیه‌نشینی در ایران است. در شهر زاهدان شاهد این موضوع هستیم که اقشار زیادی از افراد از نظر اقتصادی ضعیف هستند. طبق گفته نماینده شهر سیستان ۷۴ درصد مردم در مناطق شهری سیستان زیرخط فقر و امنیت غذایی هستند و شغل ثابتی ندارند، اغلب به صورت روزانه فعالیت می‌کنند و روزمزد هستند^۱. نکته قابل توجه جوانی جمعیت در این منطقه است که در هرم سنی که در آخرین سرشماری ایران سال ۱۳۹۵ انجام شده است بیشترین تعداد افراد در رده گروه سنی جوان و نوجوان قرار داشتند و باید این مسئله را مدنظر قرارداد که آنچه در مسیر روند زندگی جوانان نقش بزرگی ایفا می‌کند مسئله گذران اوقات فراغت^۲ است.

امروزه جامعه‌شناسان، اوقات فراغت و نحوه گذران آن را یکی از پارامترهای مهم در آسیب‌شناسی اجتماعی می‌دانند. پدیده اوقات فراغت جوانان و چگونگی پوشش آن حتی اگر نپذیریم که مسئله‌ای فراگیر و بین‌المللی است. به‌طورقطع باید قبول کرد که یکی از مسائل اجتماعی بسیاری از شهرها و دولت‌هاست که ضرورت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی پایدار و بلندمدت را در این حوزه یادآوری می‌کند. بسیاری از کشورهای جهان علی‌رغم تأکید بر جنبه تفریحی و فراغتی اوقات فراغت تلاش می‌کنند تا از توان و نیروی نسل جوان خود در ایام فراغت در امور اجتماعی و عام‌المنفعه استفاده کنند و

1. <https://www.aa.com>

2. Liesure Time

مشارکت جوانان را مدیریت و جهت‌دهی نمایند. اهمیت مسئله وقتی پررنگ‌تر خواهد شد که این نکته درک شود که نیروی جوان برای همه جوامع اهمیت بسیاری دارد. جوانان در سنین پرتالهاب از فراز و نشیب‌های روانی - اجتماعی قرار دارند، از این رو شناخت نحوه گذران اوقات فراغت جوانان و برنامه‌ریزی درست در آن راستا یکی از مناسب‌ترین راه‌ها برای مصون ساختن آنان از آسیب‌ها و کج‌روی‌ها در این دوره بحرانی است و از آنجاکه این پژوهش به بررسی نحوه گذران اوقات فراغت در مناطق حاشیه‌نشین و غیر حاشیه به‌عنوان نوعی از سبک زندگی می‌پردازد شناخت شیوه‌های مختلف گذران اوقات فراغت جوانان این مناطق و آسیب‌های احتمالی آن می‌تواند داده‌های مفیدی را در اختیار برنامه‌ریزان شهری قرار دهد تا بتوانند به‌درستی در راستای اعتلای شخصیت جوانان برنامه‌ریزی نمایند بنابراین؛ سؤال اصلی موردبررسی در این پژوهش این است که میان گذران اوقات فراغت جوانان در مناطق حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین شهر زاهدان چه تفاوت‌هایی وجود دارد؟

۲. پیشینه پژوهش:

۲-۱) تحقیقات داخلی:

اکبری (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان «مطالعه تطبیقی الگوهای نحوه گذران اوقات فراغت شهروندان تهرانی بین ناحیه یک و بیست (بالای شهر و پایین شهر)» یافته‌های تحقیق و نتایج فعالیت‌های آماری مربوطه، نشان می‌دهد که عملکرد متقابلی میان نوع محل سکونت، پایگاه اقتصادی - اجتماعی و میزان، امکانات و رضایت از گذران اوقات فراغت شهروندان وجود ندارد. محل سکونت و پایگاه اقتصادی - اجتماعی نیز دارای اثر متقابل نیستند؛ یعنی به لحاظ آماری تعامل بین محل سکونت و پایگاه اقتصادی - اجتماعی و تأثیر هم‌زمان این دو متغیر مستقل بر متغیر میزان گذران اوقات فراغت معنادار نیست ($\text{sig} = 0/128$ و $f = 2/069$). محل سکونت و پایگاه اقتصادی - اجتماعی نیز دارای اثر متقابل نیستند؛ یعنی به لحاظ آماری تعامل بین محل سکونت و پایگاه

اقتصادی - اجتماعی و تأثیر هم زمان این دو متغیر مستقل بر متغیر امکانات گذران اوقات فراغت معنا دار نیست ($\text{sig} = 0/395$ و $f = 0/931$). محل سکونت و پایگاه اقتصادی - اجتماعی نیز دارای اثر متقابل نیستند؛ یعنی به لحاظ آماری تعامل بین محل سکونت و پایگاه اقتصادی - اجتماعی و تأثیر هم زمان این دو متغیر مستقل بر متغیر رضایت از گذران اوقات فراغت معنا دار نیست ($\text{sig} = 0/515$ و $f = 0/598$). ولی نتایج آزمون واریانس دو متغیره نشان می دهد که عملکرد متقابلی میان نوع محل سکونت، سبک زندگی و میزان، امکانات و رضایت از گذران اوقات فراغت شهروندان وجود دارد. محل سکونت و سبک زندگی نیز دارای اثر متقابل اند؛ یعنی به لحاظ آماری تعامل بین محل سکونت و سبک زندگی و تأثیر هم زمان این دو متغیر مستقل بر متغیر میزان گذران اوقات فراغت معنا دار است ($\text{sig} = 0/036$ و $f = 2/596$). به عبارتی، میانگین نمره میزان گذران اوقات فراغت در نقاط مختلف و سبک زندگی مختلف متفاوت است. محل سکونت و سبک زندگی نیز دارای اثر متقابل اند؛ یعنی به لحاظ آماری تعامل بین محل سکونت و سبک زندگی و تأثیر هم زمان این دو متغیر مستقل بر متغیر امکانات گذران اوقات فراغت معنا دار است ($\text{sig} = 0/001$ و $f = 5/114$). به عبارتی، میانگین نمره امکانات گذران اوقات فراغت در نقاط مختلف و سبک زندگی مختلف متفاوت است. محل سکونت و سبک زندگی نیز دارای اثر متقابل اند؛ یعنی به لحاظ آماری تعامل بین محل سکونت و سبک زندگی و تأثیر هم زمان این دو متغیر مستقل بر متغیر رضایت از گذران اوقات فراغت معنا دار است ($\text{sig} = 0/029$ و $f = 2/736$). به عبارتی، میانگین نمره رضایت از گذران اوقات فراغت در نقاط مختلف و سبک زندگی مختلف متفاوت است.

ساعی و همکار (۱۳۹۷) در مقاله ای با عنوان «زندگی، در حاشیه زندگی: تأثیر چگونگی گذران اوقات فراغت، در فرهنگ و زندگی شهری شهروندان» نشان می دهند که سکونت در حاشیه ها شکل و روند خاصی از سبک زندگی و گذران اوقات فراغت را شکل می دهد.

آنا اوا، و همکاران^۱ (۲۰۲۰) در تحقیقی با عنوان «تأثیر فعالیت‌های اوقات فراغت جسمی-ورزشی بر بهزیستی روان‌شناختی جوانان» تأکید می‌کنند که انجام فعالیت‌های ورزشی-جسمی تأثیر مثبتی در سه بعد از سلامت روان‌شناختی دارد: پذیرش خود، روابط مثبت با دیگران و هدف‌زندگی. علاوه بر این، بسته به انجام فعالیت‌های فردی، تیمی یا سایر فعالیت‌های ورزشی جسمی، تفاوت‌های قابل‌توجهی در سلامت روان‌شناختی جوانان پیدا شد. این نتایج زمینه‌ای برای پیشنهاد و طراحی مداخلات با جوانان بر اساس ورزش و فعالیت‌های اوقات فراغت به‌عنوان استراتژی‌های آموزشی اجتماعی فراهم می‌کند.

پتروویچ^۲ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان «مشابه یا متفاوت: اوقات فراغت جوانان در ویوودینا و سایر نقاط جهان» نتایج این تحقیق نشان داد که جوانان در ویوودینا اوقات فراغت خود را مانند همسالان خود در سایر کشورهای آمریکایی و اروپایی می‌گذرانند. الگوهای معمول فعالیت‌های جوانان در اوقات فراغت عمدتاً منفعل است، این الگوها شامل فعالیت‌هایی مانند تماشای تلویزیون و گوش دادن به موسیقی است، درحالی‌که به نظر می‌رسد فعالیت‌های فرهنگی نادر است. جهت‌گیری‌های ترجیحی اوقات فراغت، جهت‌گیری به سمت سرگرمی و جهت‌گیری به سمت گذراندن وقت و بیرون رفتن با همسالان است. علاوه بر این، نتایج حاکی از فراوانی بالای رفتارهای پرخطر در میان نوجوانان است: مصرف تنباکو و ماری‌جوانا، متداول‌ترین رفتار خطرناک مصرف‌کنندگان است.

آنجو بنیوال^۳ (۲۰۱۸) در تحقیقی با عنوان «رفاه و اوقات فراغت جوانان: یک چشم‌انداز بین‌المللی» بیان می‌کند که به‌درستی گفته می‌شود درحالی‌که کودکان آینده‌کشور هستند، جوانان حال آن‌ کشور هستند. انرژی، اشتیاق، پویایی، ایده‌های نوآورانه و تفکر خلاقانه‌ای که آن‌ها دارند برای هر کشوری حائز اهمیت است که جمعیت جوانان را به‌عنوان یک سرمایه مهم برای توسعه سریع هر کشور تبدیل می‌کند. در سراسر جهان،

1. Ana Eva Rodríguez-Bravo, Ángel De-Juanas and Francisco Javier García-Castilla

2. Petrovic

3. Anju Beniwal

جوانان ثابت می‌کنند که اوقات فراغت نه تنها برای رشد فردی بلکه برای مشارکت و تغییر نیز فرصتی مهم است. چگونگی گذراندن اوقات فراغت توسط جوانان نیز با تهدیدهای جدی برای رفاه و مشکلات جهانی‌سازی و وابستگی متقابل مرتبط است. با توجه به این ارتباطات، مهم است که اوقات فراغت به‌عنوان زمینه‌ای برای رشد جوانان و مشارکت آن‌ها در توسعه جامعه و جامعه موردبحث قرار گیرد.

شیلدریک و همکار^۱ (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان «دفاع از خرده‌فرهنگ جوانان، اوقات فراغت و بخش‌های اجتماعی» چنین بیان می‌کنند. تئوری‌های جشن و به‌طور گسترده در عصر پست‌مدرن به‌عنوان ابزاری برای درک «صحنه‌ها»، «نوع قبایل» و «سبک زندگی» که «مطالعات پسا خرده‌فرهنگی» توصیف می‌کنند، مورد استفاده قرار گرفته‌اند. چنین مطالعاتی اهمیت، تقسیمات و نابرابری‌های اجتماعی در فرهنگ جوانان معاصر را در نوع اوقات فراغت جوانان را نشان می‌دهد. تقریباً به‌اتفاق آرا، مطالعات پسا خرده‌فرهنگی؛ خرده‌فرهنگ‌های مبتنی بر طبقات را رد می‌کنند، همان‌طور که مرکز مطالعات فرهنگی معاصر (CCCS) در بیرمنگام، در تلاش برای توضیح اشکال جدید هویت فرهنگی جوانان، نظریه‌پردازی کرد. ما استدلال می‌کنیم که این نقد خرده‌فرهنگ مبتنی بر تفسیر جزئی از اهداف نظری CCCS است و در واقع، برخی از گزاره‌های نظری و روش‌شناختی مرتبط باقی می‌مانند. این استدلال با مروری کوتاه بر برخی دیگر از تحقیقات بسیار جدید جوانان که نقش مستمر تقسیمات اجتماعی مانند نوع سکونت را در ایجاد و شکل‌دهی زندگی اوقات فراغت جوانان و هویت‌ها و عملکردهای فرهنگی جوانان نشان می‌دهد، پشتیبانی می‌شود.

بسا هاوزیو^۲ و همکار (۲۰۱۵) در تحقیقی با عنوان «اوقات فراغت دانش‌آموزان دبیرستان» نتایج یافته‌های خود را چنین بیان می‌کند امروزه، در آموزش‌وپرورش الگویی غالب است که در جهت رشد کامل و متنوع یک شخص باشد وجود دارد. این امر به معنای توسعه توانایی دانش‌آموزان در تعیین سرنوشت خود نسبت به دیدگاه‌های مختلف

1. Shildrick, MacDonald
2. Besa Havziu

دیگر است که از طریق محل زندگی اجتماعی ارائه می‌شود. در همین حال، در دوران نوجوانی، جوانان بحران‌های جدی در مورد هویت خود تجربه می‌کنند که در آن می‌توان از وقت آزاد و فعالیت‌های اوقات فراغت استفاده مثبت کرد. یافته‌ها نشان داد تفاوت‌های جنسیتی یعنی میزان و نحوه گذراندن اوقات فراغت آن‌ها با یکدیگر متفاوت است

نقد و بررسی پیشینه‌های تحقیق:

اگر با دیدی واقع‌بینانه به مطالعات انجام‌شده نگاه شود ملاحظه می‌گردد که در حوزه علوم انسانی، هر مطالعه‌ای در هر رشته‌ای دو ویژگی اساسی را دارا می‌باشد؛ اولاً نتایج هر پژوهشی در درجه اول مربوط به همان موضوع و در ظرف زمانی و مکانی آن پژوهش است و بنابراین با تمامیت، قابل تعمیم و تسری به دیگر مناطق و محیط‌های اجتماعی نیست. ثانیاً از آنجاکه هر تغییری دارای نقاط قوت و ضعفی می‌باشد در این صورت تلاش محققان بعدی در نقد و اصلاح و نهایتاً ارتقاء آن را می‌طلبد. با بررسی مطالعات انجام‌شده در خارج کشور می‌توان گفت اگرچه در زمینه حاشیه‌نشینی مطالعات نسبتاً زیادی انجام شده و می‌تواند پیشینه مناسبی برای پژوهش‌های بعدی باشد، اما در بیشتر این پژوهش‌ها بیشتر از بعد عوامل اقتصادی و فرهنگی به پدیده حاشیه‌نشینی نگاه شده است؛ و کمتر به بعد نحوه گذران اوقات فراغت و ارائه دسته‌بندی مشخصی از انواع آن توجه شده است لذا با توجه به این نکات می‌توان تفاوت‌ها و اشتراکاتی برای نحوه گذران اوقات جوانان حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین بیان نمود تا بر این اساس راهکارهای مناسب ارائه شود.

۳. مبانی نظری:

جوفر دومازیه^۱ (۱۹۷۴) وی تحقیقات مفصلی در مورد اوقات فراغت انجام داده است؛ اما آنچه در نظریات دومازیه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است طبقه‌بندی است که او انجام داده است. دومازیه انواع فراغت را بر اساس نیازهای جسمی و روانی افراد

1. J. Dumazedier

طبقه‌بندی می‌کند که در پنج طبقه به شرح ذیل است:

۱- فراغت جسمانی نظیر ورزش‌های مختلف، قدم زدن، پرسه زدن، دراز کشیدن، مسافرت و استراحت

۲- فراغت هنری نظیر بازدید از مناظر طبیعی مناطق مختلف، موزه‌ها، بناها، شرکت در جشن‌های مختلف، رفتن به سینما، تئاتر، کنسرت، نقاشی و نواختن موسیقی

۳- فراغت تفریحی (عملی) تقلید کارهای دستی، سفال‌سازی همچنین این نوع فراغت از آنجایی که جنبه کاربردی دارد در عین اینکه به عنوان یک فراغت امری دلبپذیر است به نحوی با وظایف خانوادگی نیز مرتبط است.

۴- فراغت فکری عمده این فراغت در مطالعه تجلی پیدا می‌کند و می‌تواند شامل مطالعه روزنامه، کتب، مجلات، گوش دادن به رادیو، تماشای تلویزیون و... باشد (حمزه، ۱۳۹۴).

هاردا^۱ معتقد است رشد عظیم اقتصادی در کشورهای صنعتی جهان، کاهش ساعات کار و افزایش شدید سرمایه‌داری در بازار فراغت و تفریح، رنسانس فراغت را موجب شده است (هاردا، ۱۹۹۴: ۲۸۶).

بروز برخی سبک‌های زندگی، حاصل تحول ارزشی در جامعه و تلاش افراد برای وفق دادن خود با نظام ارزشی جدید می‌شود به عقیده زابلکی و کانتر، به‌غیر از سبک زندگی کلاسیک که وجه طبقاتی غالب دارد، بقیه انواع سبک زندگی بر هم خوردن انسجام ارزشی است (چابکی، ۱۳۹۲: ۱۴۶).

بورديو درباره اوقات فراغت و سبک زندگی، دیدگاه جدیدی را ارائه داد. به عرصه و میدان توجه می‌کند و معتقد است که برای هر میدان یک سرمایه وجود دارد که سبک زندگی گوناگون را به وجود می‌آورد. (میر محمد تبار و همکاران، ۱۳۸۴: ۱۷۵). او میدان را پهنه اجتماعی محدودی می‌داند که در آن تعداد بی‌شماری از کنشگران، با منش‌های مشخص به رقابت، هم‌گرایی یا مبارزه با یکدیگر می‌پردازند تا بتوانند به حداکثر امتیازات

دست یابند. بر این اساس جامعه از تعداد بی‌شماری میدان تشکیل شده است (فکوهی، ۱۳۸۴: ۱۴۰).

از نظر بورديو سرمايه داراي شكل‌هاي مختلفي است همچون سرمايه اقتصادي، اجتماعي و فرهنگي. بر اساس نظريه بورديو، گذران اوقات فراغت مي‌تواند بيانگر سبک زندگي و ذائقه‌هاي خاص باشد که به متمايز شدن افراد از يکديگر منجر شود. در واقع يکي از کارکردهاي اوقات فراغت، تمايز بخشي است (کوزر، ۱۳۸۴: ۷۲۲).

ديويد فريزني^۱ در بررسي جايگاه فراغت در اندیشه زيميل مي‌پردازد و گذران اوقات فراغت به تعاملات اجتماعي در جامعه برمي‌گردد و فراغت قطعاً بايد به‌عنوان يک فرار، يک نوع فاصله‌گذاري اجتماعي، فيزيکي، رواني و زيباشناختي از تقاضا زندگي بيروني به عبارتي فرار از فرهنگ عيني ديده شود (مطالعات راهبردي ورزش و جوانان، ۱۳۷۸: ۶۱). نظريه روژک^۲ بر اساس نظريه او نابرابري را تنها نبايد در سلامت، توزيع درآمد، آموزش و اشتغال ديد بلکه توزيع نابرابر فراغت يا در معرض خطر قرار گرفتن افراد در انواع و اشکال فراغت از طريق مختلف از جمله سبک زندگي بر کيفيت زندگي تأثير مي‌گذارد (روژک، ۲۰۰۵: ۲۲۲).

رايزمن^۳ اولين بار در حوزه اوقات فراغت اين نظريه را مطرح کرد تنها زماني که انسان مي‌تواند خود را با جامعه مصرفي هماهنگ نمايد زمان اوقات فراغت است. به اعتقاد رايزمن در صنعتي شدن جامعه نوعي تباهي انسان‌ها را مي‌توان ملاحظه مي‌کرد و تنها راه رهايي از اين گرداب را فراغت مي‌دانست او مسائل فراغت را بر مبناي رابطه فرد و اجتماع بررسي نمود. به اعتقاد او فراغت در جامعه مصرفي در ايجاد سلطه جامعه بر فرد که ويژگي غالب انسان است نقش تعيين‌کننده دارد (حاتمي نيا، ۱۳۹۵: ۳۹)؛ اما سال‌ها بعد همين نظر خود را تعديل کرد و بيان نمود

جامعه امروز آمريکايي، ديگر جامعه مصرف نيست بلکه جامعه اسراف است و

1. David frisby
2. Chris rojek
3. David Riesman

از این جهت فراغت نقش بسیار مهمی دارد.

رایزمن، تفاوت طبقاتی را در اوقات فراغت انکار می‌کند و معتقد بود که سلسله مراتب طبقاتی که در امر تولید وجود دارد در فراغت به تدریج از بین خواهد رفت اما در اثر جدیدش مفهوم طبقات را وارد کرد و بیان کرد موقعیت شغلی و اجتماعی تا چه حد در برخورد با فراغت مؤثر است. او فراغت را به عنوان ارزش تمدن، به عنوان وسیله رهایی توأم با رشد و شکوفایی شخصیت و در چهارچوب جامعه تحت سلطه مصرف توده وار تلقی می‌کرد.

فرضیات پژوهش

بین سبک زندگی و اوقات فراغت جوانان حاشیه نشین و غیر حاشیه نشین تفاوت معناداری وجود دارد.

بین نوع گذران اوقات فراغت جوانان حاشیه نشین و غیر حاشیه نشین تفاوت معناداری وجود دارد.

بین همراهان گذران اوقات فراغت حاشیه نشین و غیر حاشیه نشین تفاوت معناداری وجود دارد.

۴. روش پژوهش

این پژوهش از نوع پژوهش‌های توصیفی تحلیلی است که با روش پیمایش انجام شده است. جامعه آماری پژوهش کلیه جوانان ۱۸-۲۹ سال شهر زاهدان به تعداد ۱۲۰۰ نفر که از میان آن‌ها بر اساس جدول مورگان ۲۹۱ نفر به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شدند. لازم به ذکر است در بخش غیر حاشیه نشین پرسشنامه‌هایی مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفتند که جوانان از لحاظ درآمد خانواده در مرتبه پایینی قرار داشتند؛ جهت رسیدن به این مقصود تعداد ۲۰ پرسشنامه اضافه‌تر از منطقه غیر حاشیه نشین جمع‌آوری شد. جمع‌آوری نمونه‌های آماری در این پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای

چند مرحله‌ای صورت پذیرفته است؛ همچنین جهت جمع‌آوری اطلاعات از دو پرسشنامه استفاده شده است. (۱) پرسشنامه سبک زندگی: که توسط لعلی و همکاران در سال ۱۳۹۱ تنظیم شده است و دارای ۷۰ سؤال است و ۱۰ عامل را مورد سنجش قرار می‌دهد که عبارت‌اند از سلامت جسمانی، ورزش و تندرستی، کنترل وزن و تغذیه، پیشگیری از بیماری‌ها، سلامت روان‌شناختی، سلامت معنوی، سلامت اجتماعی، اجتناب از داروها، مواد مخدر و الکل، پیشگیری از حوادث و سلامت محیطی و (۲) پرسشنامه سنجش اوقات فراغت که توسط محقق تنظیم شده است؛ و دارای ۵۰ سؤال می‌باشد. پرسشنامه‌ها بر اساس طیف لیکرت تنظیم شده‌اند. از لحاظ روایی، دارای روایی محتوایی و صوری هستند. همچنین پایایی آن‌ها با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۷ به دست آمده است. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش، از آزمون t مستقل استفاده شده است و تمام تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار Spss انجام شده است.

منطقه	حوزه انتخابی	خیابان‌های اصلی
بابایان	سیستانی‌ها، هیرمند، ولیعصر	۳
شیرآباد	مجیدیه، آزادی شمالی، پیر بخش	۳
جاده قدیم	ابوذر، انبار گندم، چهارراه نقلیه	۳
کریم‌آباد	۲۲ بهمن، توحیدی، شهید شاهوزایی	۳
محلات محدوده شهری	خ دانشگاه، بزرگ مهر، جمهوری، خیام	۴

۴-۲) تعریف مفهومی متغیرها

سبک زندگی: شیوه‌ای نسبتاً ثابت است که فرد برای رسیدن به اهداف خود به کار می‌برد. اولین بار، آلفرد آدلر (۱۹۵۴) سبک زندگی را مطرح کرد و این مفهوم را بعدها پیروان او گسترش دادند. او شناخت فرد را مستلزم شناخت سازمان ادراکی و شناخت سبک زندگی او می‌دانست و معتقد بود سبک زندگی به ایمان و اعتقاداتی اطلاق می‌شود که فرد در روزهای اولیه زندگی خود کسب می‌کند و یک الگوی ادراکی جهت‌دار است (شفیع‌آبادی، ۱۳۷۱: ۳۶). سبک زندگی، شیوه زندگی فرد است و عواملی همچون ویژگی‌های شخصیتی، تغذیه، ورزش، خواب، مقابله با استرس، حمایت اجتماعی و استفاده

از دارو را شامل می‌شود. با ارزیابی سبک زندگی افراد می‌توان میزان موفقیت‌های فردی و اجتماعی آنان را در زندگی مورد ارزیابی و بررسی قرارداد (کوکرها، ۵۸، ۲۰۰۵)

نوع گذران اوقات فراغت: بخشی از فعالیت‌های که مردم از آن‌ها در زمان اوقات فراغت لذت می‌برند. (فتحی، ۱۳۹۱: ۵۲)

همراهان گذران اوقات فراغت: افرادی را که در هنگام گذرانیدن اوقات فراغت به‌عنوان همراه انتخاب می‌شوند (محقق)

۵. یافته‌های پژوهش:

یافته‌های توصیفی پژوهش:

جنس: ۱۷۰ نفر از پاسخ‌دهندگان پسر هستند و ۱۲۱ نفر دختر می‌باشند.

جدول شماره ۲: جنسیت پاسخگویان

جنسیت	فراوانی	درصد
دختر	۱۲۱	۴۱/۹
پسر	۱۷۰	۵۸/۴
کل	۲۹۱	۱۰۰/۰۰

درآمد خانواده:

جدول شماره ۳: درآمد خانواده پاسخگویان

درآمد خانواده	فراوانی	درصد
۱ تا ۲ میلیون تومان	۱۵۱	۵۱/۹
۲۵۰۰-۳۵۰۰ میلیون	۱۴۰	۴۸/۱
کل	۲۹۱	۱۰۰/۰۰

نوع گذران اوقات فراغت:

بیشترین فراوانی نوع گذران اوقات فراغت در مناطق غیر حاشیه‌نشین در دختران را سوزن‌دوزی و خیاطی با ۳۴/۴ درصد، خانواده‌گرا با ۱۶/۲ درصد و خرید کردن با ۱۳/۷ درصد به خود اختصاص داده و کمترین فراوانی در دور زدن که هیچ‌کدام از پاسخ‌گویان آن را انتخاب نکرده‌اند و در مطالعه و گفتگو با دوستان با ۷/۰ درصد به خود اختصاص داده است.

در مناطق حاشیه‌نشین بیشترین فراوانی سوزن‌دوزی و خیاطی با ۴۱/۲ درصد، بودن با خانواده ۳۹/۲ درصد اعلام شده است و کمترین فراوانی مربوط به دور زدن و مطالعه کردن و گفتگو با دوستان به خود اختصاص داده است

جدول شماره ۴: نوع گذران اوقات فراغت در دختران پاسخگویان

در مناطق حاشیه‌نشین		در مناطق غیر حاشیه‌نشین		نوع گذران اوقات فراغت در دختران
درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	
۰/۷	۲	۰/۷	۲	گفتگو با دوستان
۳۹/۲	۱۱۴	۱۶/۸	۴۹	در کنار خانواده
۱/۴	۴	۱/۰	۳	رفتن به طبیعت و روستا
۳/۸	۱۱	۱۰/۷	۳۱	استفاده از رسانه (تلویزیون، سینما، وسایل ارتباط جمعی مانند فیس‌بوک و اینستاگرام)
۱/۷	۵	۴/۳	۱۰	ورزش
۴۱/۲	۱۲۰	۳۵/۴	۱۰۳	سوزن‌دوزی و خیاطی
۳/۴	۱۰	۱۶/۵	۴۸	خرید کردن
۱/۷	۵	۱۰/۰	۲۹	فعالیت‌های هنری
-	-	۰/۷	۲	مطالعه کردن
-	-	-	-	دور زدن در خیابان
۶/۹	۲۰	۴/۸	۱۴	شرکت در مراسم مذهبی
۱۰۰.۰۰	۲۹۱	۱۰۰.۰۰	۲۹۱	کل

نوع گذاران اوقات فراغت در پسران:

بیشترین فراوانی نوع گذاران اوقات فراغت در پسران در مناطق غیر حاشیه‌نشین کشیدن قلیان با ۳۲/۶ درصد و دور زدن در خیابان ۲۷/۱ درصد و گفتگو با دوستان ۲۶/۱ درصد و کمترین فراوانی مربوط به مطالعه با ۰/۳ درصد اعلام شده است.

بیشترین فراوانی نوع گذاران اوقات فراغت در پسران در مناطق حاشیه‌نشین کشیدن قلیان ۳۲/۶ و گفتگو با دوستان ۲۶/۱ درصد، استفاده از رسانه، تلویزیون، سینما، وسایل ارتباط جمعی مانند فیس‌بوک و اینستاگرام با ۲/۶ درصد اعلام شده است و کمترین فراوانی مربوط به مطالعه کردن، استفاده از رسانه، تلویزیون، سینما، وسایل ارتباط جمعی مانند فیس‌بوک و اینستاگرام، در کنار خانواده بودن است.

جدول شماره ۵: نوع گذاران اوقات فراغت در پسران پاسخگویان

در مناطق حاشیه‌نشین		در مناطق غیر حاشیه‌نشین		نوع گذران اوقات فراغت در دختران
درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	
۲۶/۱	۷۶	۱۱/۷	۳۴	گفتگو با دوستان
۳۲/۶	۹۵	۲۰/۶	۶۰	کشیدن قلیان
۲/۴	۷	۷/۹	۲۳	در کنار خانواده
۳/۸	۱۱	۶/۵	۱۹	رفتن به طبیعت و روستا
۶/۲	۱۸	۱۱/۰	۳۲	استفاده از رسانه (تلویزیون، سینما، وسایل ارتباط جمعی مانند فیس‌بوک و اینستاگرام)
۲/۴	۷	۶/۹	۲۰	ورزش
-	-	۱/۷	۵	خرید کردن
۰/۳	۱	۲/۱	۶	مطالعه کردن
۲۳/۰	۶۷	۲۷/۱	۷۹	دور زدن در خیابان
-۳/۱	۹	۴/۵	۱۳	شرکت در مراسم مذهبی
۱۰۰.۰۰	۲۹۱	۱۰۰.۰۰	۲۹۱	کل

تحلیل توصیفی متغیرهای تحقیق

جهت تحلیل توصیفی متغیرهای تحقیق از پارامترهای مرکزی (میانگین، میانه و مد) و پارامترهای پراکندگی (انحراف معیار، واریانس و دامنه تغییرات) مطابق جدول ۶، استفاده شده است.

جدول ۶: شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیرهای تحقیق

متغیرها	تعداد	میانگین	میانه	انحراف معیار	بیشترین	کمترین
سبک زندگی	۲۹۱	۴/۴۵	۴/۳۳	۰/۶۹۴	۷۳	۱۵
نوع گذران اوقات فراغت جوانان	۲۹۱	۴/۰۵	۳/۹۸	۰/۶۷۰	۴۵	۵
همراهان گذران اوقات فراغت	۲۹۱	۴/۱۳	۴/۰۱	۰/۶۰۲	۴۷	۵

بر اساس جدول ۶، متغیر سبک زندگی با میانگین ۴/۴۵، بالاترین میانگین را دارد و کمترین انحراف معیار (۰/۶۰۲) نیز مربوط به همراهان گذران اوقات فراغت گزارش شده است. کمترین میانگین با نمره ۴/۰۵ مربوط به نوع گذران اوقات فراغت جوانان است.

آزمون نرمال بودن داده‌ها

در این پژوهش از آزمون کولموگوروف-اسمیرنوف^۱ برای آزمون نرمال بودن داده‌ها استفاده شده است. اگر توزیع داده‌ها نرمال باشد می‌توان از آزمون‌های آماری استنباطی استفاده کرد. برای بررسی نرمال بودن داده‌ها فرض صفر مبتنی بر این است که توزیع داده‌ها نرمال است. این آزمون در سطح خطای ۵٪ آزمون می‌شود. اگر مقدار معناداری بزرگ‌تر مساوی سطح خطای ۰/۰۵ به دست آید، دلیلی برای رد فرض صفر وجود نخواهد داشت؛ بنابراین توزیع داده‌ها نرمال خواهد بود.

نتایج آزمون نرمال بوده داده‌ها در جدول ۷-ارائه شده است.

جدول ۷: آزمون نرمال بودن متغیرهای تحقیق

سبک زندگی	نوع گذران اوقات	زمینه اوقات فراغت	
۱.۹۷۱	۱.۸۲۶	۱.۷۷۳	آماره s-k
۰.۱۱	۰.۱۳	۰.۲۷	معناداری

بر اساس نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف در تمامی موارد مقدار معناداری بزرگ‌تر از سطح خطا (۰/۰۵) به دست آمده است؛ بنابراین فرض صفر رد نمی‌شود و توزیع داده‌ها نرمال است.

همبستگی

جهت بررسی روابط میان متغیرها از تکنیک همبستگی استفاده شده است. برای سنجش رابطه متغیرهای تحقیق از ضریب همبستگی گشتاوری پیرسون^۱ استفاده شده است. نتایج حاصل از بررسی رابطه میان متغیرهای اصلی مطالعه در جدول ۷ آمده است.

جدول ۸: همبستگی پیرسون متغیرهای مستقل تحقیق

متغیرها	سبک زندگی	نوع گذران اوقات فراغت	همراهان گذران اوقات فراغت
سبک زندگی	۱		
نوع گذران اوقات فراغت	۰/۳۱۷***	۱	
همراهان گذران اوقات فراغت	۰/۳۱۱***	۰/۶۰۹***	۱

نتایج مندرج در جدول ۸، همبستگی متقابل متغیرها را نشان می‌دهد و موارد معنادار با علامت مشخص شده‌اند. بر اساس این جدول تمامی متغیرها در سطح اطمینان ۹۵٪ دارای همبستگی هستند و سطح معناداری همگی از ۰/۰۵ کوچک‌تر است. اعداد بیانگر این هستند که تمامی متغیرها با یکدیگر همبستگی مثبت دارند. بیشترین همبستگی میان دو متغیر زمینه اوقات فراغت و نوع گذران اوقات است (۰/۷۱۶).

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه یک-بین سبک زندگی و اوقات فراغت جوانان حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین تفاوت معناداری وجود دارد.

به‌منظور بررسی تأثیر حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین بر سبک زندگی جوانان، به دلیل دوسطحی بودن متغیر حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین، از آزمون تی زوجی مستقل استفاده می‌شود.

جدول ۹: نتایج حاصل از آزمون t مستقل بین سبک زندگی جوانان حاشیه‌نشین و غیر

حاشیه‌نشین

معناداری اختلاف میانگین		فرض برابری واریانس		میانگین	وضعیت مالکیت	روابط
معناداری	T	معناداری	F			
۰/۰۰۰	۲/۸۷	۰/۰۰۰	۱/۴۹۹	۴/۵۹	حاشیه‌نشین	سبک زندگی جوانان
۰/۰۰۰	۲/۰۴۷			۴/۷۴	غیر حاشیه‌نشین	

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، بر اساس آزمون برابری واریانس، آماره لوین ۱/۴۹۹ به‌دست‌آمده بنابراین واریانس در هر دو گروه یکسان است؛ بنابراین فرض برابری واریانس رد نمی‌شود. همچنین تفاوت میانگین توسعه سبک زندگی جوانان در دو گروه حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین ۰/۲۴- دست‌آمده که مقدار فراوانی است. میانگین‌ها بیانگر بالاتر بودن سبک زندگی در جوانان غیر حاشیه‌نشین می‌باشد. بر اساس آزمون T و سطح معناداری نیز می‌توان نتیجه گرفت که بین دو گروه حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین در میزان سبک زندگی جوانان، تفاوت وجود دارد؛ بنابراین فرضیه تأثیر وضعیت حاشیه‌نشینی بر سبک زندگی جوانان تأیید می‌شود.

فرضیه دو-بین نوع گذران اوقات فراغت جوانان حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین تفاوت معناداری وجود دارد.

به‌منظور بررسی تأثیر حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین بر نوع گذران اوقات فراغت

جوانان، به دلیل دوسطحی بودن متغیر حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین از آزمون تی زوجی مستقل استفاده می‌شود.

جدول ۱۰: نتایج آزمون t مستقل بین نوع گذران اوقات فراغت جوانان حاشیه‌نشین و

غیر حاشیه‌نشین

معناداری اختلاف میانگین		فرض برابری واریانس		میانگین	گروه‌ها	فرضیه‌های پژوهش
معناداری	T	معناداری	آماره لوین			
<۰/۰۵	۲/۰۵۸	۰/۱۰۲	۱/۴۳۷	۳/۵۳۹	حاشیه‌نشین	نوع گذران اوقات فراغت جوانان
<۰/۰۵	۲/۰۳۱			۳/۶۷۷	غیر حاشیه‌نشین	

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، بر اساس آزمون برابری واریانس، آماره لوین ۱/۴۳۷ به‌دست‌آمده بنابراین واریانس در هر دو گروه یکسان است؛ بنابراین فرض برابری واریانس رد نمی‌شود. همچنین تفاوت میانگین نوع گذران اوقات فراغت جوانان در دو گروه حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین ۰/۱۳۸- دست‌آمده که مقدار قابل ملاحظه‌ای است. میانگین‌ها بیانگر تأثیر بیشتر حاشیه‌نشین می‌باشد. بر اساس آزمون T و سطح معناداری نیز می‌توان نتیجه گرفت که بین دو گروه حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین در نوع گذران اوقات فراغت جوانان، تفاوت وجود دارد؛ بنابراین فرضیه تأثیر حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین بر نوع گذران اوقات فراغت جوانان تأیید می‌شود.

فرضیه سوم- بین همراهان گذران اوقات فراغت جوانان در مناطق حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین تفاوت معناداری وجود دارد.

به‌منظور بررسی تأثیر حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین بر همراهان گذران اوقات فراغت، به دلیل دوسطحی بودن متغیر حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین از آزمون تی زوجی مستقل استفاده می‌شود.

جدول ۱۱: نتایج آزمون t مستقل بین همراهان گذران اوقات فراغت جوانان حاشیه‌نشین

و غیر حاشیه‌نشین

معناداری اختلاف میانگین		فرض برابری واریانس		میانگین	گروه‌ها	فرضیه‌های پژوهش
معناداری	T	معناداری	آماره لوین			
۰/۰۰۰	۲/۹۴	۰/۰۰۰	۱۰۱۲	۴/۵۱	حاشیه‌نشین	همراهان گذران اوقات فراغت
۰/۰۰۰	۲/۸۷			۴/۷۴	غیر حاشیه‌نشین	

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، بر اساس آزمون برابری واریانس، آماره لوین ۱۰۱۲ به‌دست‌آمده بنابراین واریانس در هر دو گروه یکسان است؛ بنابراین فرض برابری واریانس رد نمی‌شود. همچنین تفاوت میانگین همراهان گذران اوقات فراغت در دو گروه حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین ۰/۲۴- دست‌آمده که مقدار قابل‌ملاحظه‌ای است. میانگین‌ها بیانگر تأثیر بیشتر حاشیه‌نشین می‌باشد. بر اساس آزمون T و سطح معناداری نیز می‌توان نتیجه گرفت که بین دو گروه حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین در همراهان گذران اوقات فراغت، تفاوت وجود دارد؛ بنابراین فرضیه تأثیر حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین بر همراهان گذران اوقات فراغت تأیید می‌شود.

۶. نتیجه‌گیری:

نتایج آمار استنباطی پژوهش نشان داد بین سبک زندگی و اوقات فراغت جوانان حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین تفاوت معناداری وجود دارد. بین نوع گذران اوقات فراغت جوانان حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین تفاوت معناداری وجود دارد. بین همراهان گذران اوقات فراغت حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین نتایج آمار توصیفی تأییدی بر این امر است. در گزارش آمار توصیفی بیشترین فراوانی نوع گذران اوقات فراغت در مناطق غیر حاشیه‌نشین در بین دختران را سوزن‌دوزی و خیاطی با ۳۴/۴ درصد، خانواده‌گرا با ۱۶/۲ درصد و خرید کردن با ۱۳/۷

درصد به خود اختصاص داده است و کمترین فراوانی مربوط به گویه دور زدن که هیچ کدام از پاسخ‌گویان آن را انتخاب نکرده‌اند و گویه مطالعه و گفتگو دوستان با ۷/۰ درصد به خود اختصاص داده است. در مناطق حاشیه‌نشین بیشترین فراوانی سوزن‌دوزی و خیاطی با ۴۱/۲ درصد، بودن با خانواده ۳۹/۲ درصد گزارش شد. کمترین فراوانی مربوط به دور زدن، مطالعه کردن و گفتگو با دوستان گزارش شد. بیشترین فراوانی نوع گذاران اوقات فراغت در پسران در مناطق غیر حاشیه‌نشین کشیدن قلیان با ۳۲/۶ درصد، دور زدن در خیابان ۲۷/۱ درصد، گفتگو با دوستان ۲۶/۱ درصد گزارش شد و کمترین فراوانی مربوط به مطالعه با ۰/۳ درصد اعلام شده است. بیشترین فراوانی نوع گذاران اوقات فراغت در پسران در مناطق حاشیه‌نشین قلیان کشیدن ۳۲/۶ و گفتگو با دوستان ۲۶/۱ درصد، استفاده از رسانه تلویزیون، سینما، وسایل ارتباط جمعی مانند فیس‌بوک و اینستاگرام با ۲/۶ درصد اعلام شده است و کمترین فراوانی مربوط به مطالعه کردن، استفاده از رسانه، تلویزیون، سینما، وسایل ارتباط جمعی مانند فیس‌بوک و اینستاگرام، در کنار خانواده بودن گزارش شد. نتایج به دست آمده از این پژوهش با تحقیقات لطفی زاده (۱۳۹۱) که بیان کرده است پایگاه اجتماعی، اقتصادی بر نوع اوقات فراغت جوانان تأثیرگذار است و تحقیق گویلی کیلانه، محمد (۱۳۹۸) که نشان می‌دهد تمایل افراد مجرد به گذران اوقات فراغت خود با همسالان است. حمزه (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان نحوه گذران اوقات فراغت و عوامل مؤثر بر آن موردمطالعه مقایسه جوانان شهری و روستایی، متغیرهایی چون جنسیت، درآمد والدین و وسایل نقلیه را در نحوه گذران اوقات فراغت مؤثر می‌داند. تحقیق بیسا هاوزیوا^۱ و همکار (۲۰۱۵) با عنوان اوقات فراغت دانش آموزان دبیرستان تفاوت‌های جنسیتی یعنی میزان و نحوه گذراندن اوقات فراغت آن‌ها با یکدیگر متفاوت است در یک راستا است. جهت تبیین جوانان و نوجوانان در هر کشوری سرمایه‌های پرارزش و گران‌بهایی هستند که در آینده‌ای نه‌چندان دور تبدیل به سکان‌داران اصلی اداره‌کننده کشور تبدیل می‌شوند. فعالیت در

اوقات فراغت برای یک جوان به‌منزله شرایطی است برای آزمون وخطا و تجربه‌اندوزی اجتماعی که او را برای ورود به اجتماع و مسئولیت‌پذیری در آینده آماده می‌سازد، رخ دادن کج‌روی‌ها و بزهکاری در اوقات فراغت بیش از اوقات اشتغال است لذا؛ بایستی فراغت را برای جوانان به‌گونه‌ای طراحی و برنامه‌ریزی کرد تا از بروز آسیب‌های جسمی و روانی در امان باشند. انجام فعالیت‌های فراغتی مناسب به شکل‌گیری شخصیتی پایدار، پویا، بانشاط نقش مؤثر و مهمی را ایفا می‌کند (لطفی زاده، ۱۳۹۱: ۲۴) شهر زاهدان با توجه به هرم سنی جوانی که داراست نیروی عظیمی از قشر توانگر و مستعد را برای کار، تلاش و اشتغال در اختیار دارد که می‌تواند با اتکا بر آن‌ها بخش زیادی از مشکلات خود استان را برطرف سازد؛ بنابراین می‌توان گفت بر طبق نظر بوردیو که معتقد است میدان افراد تعیین‌کننده سبک زندگی مشخص افراد است چنین بیان کرد که محل سکونت در افراد دو ناحیه هرچند از لحاظ اقتصادی هم تفاوت‌های قابل‌ملاحظه‌ای ندارند می‌تواند متفاوت باشد. هم‌چنین بر طبق نظر دومازیه که دسته‌بندی مشخصی از انواع گذران اوقات فراغت ارائه داده است بیشتر گذران اوقات فراغت در جوانان مناطق حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین فراغت جسمانی و بیشتر دختران فراغت هنری داشته‌اند.

لذا در راستای نتایج تحقیق پیشنهاد می‌شود که با توجه به اینکه بیشترین نوع گذران اوقات فراغت دختران سوزن‌دوزی و خیاطی است که گویای توانمندی زنان این منطقه در تولید صنایع دستی و یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های هنری است که سالیان سال در این شهر در بین بانوان و دختران این شهر رواج دارد می‌تواند بستری مناسب را برای فعالیت‌های اقتصادی زنان در این منطقه محسوب گردد و نه تنها برای زنان خودکفایی مالی به همراه داشته باشد بلکه برای استان و شهر زاهدان نیز درآمدزا و اشتغال‌زا محسوب گردد؛ بنابراین حمایت‌های مالی، فرهنگی و اقتصادی دولت از این هنر در بستر برنامه‌ریزی‌های استان و کشوری قرار گیرد. با توجه به نوع گذران اوقات فراغت جوانان پسران که گویای کمبود امکانات تفریحی مانند کتابخانه، مراکز ورزشی، مراکز تفریحی، پارک آموزشی و تفریحی جهت توانمندی جوانان است پیشنهاد می‌شود جهت برنامه‌ریزی و تأسیس این مراکز در برنامه‌ریزی‌های شهری اقدامات لازم انجام

گیرد. در آخر باید گفت که اگرچه کمبود امکانات تفریحی، رفاهی، فرهنگی و آموزشی در این شهر کاملاً مشهود است اما آنچه تاکنون توانسته است از آسیب بیشتر جوانان این استان به نسبت شهری‌های دیگر جلوگیری نماید بخش خانواده‌گرا بودن و بخش سنت‌های منطقه است؛ اما نباید از نظر دور داشت که با گسترش فناوری‌ها، تغییر سبک زندگی افراد و جهانی شدن اگر تدابیری برای این قشر از جمعیت ارزشمند جامعه اندیشیده نشود می‌تواند به‌زودی زود تبدیل به معضلی برای شهر گردد معضلاتی که حل آن‌ها بار سنگینی برای جامعه به همراه خواهد داشت. همچنین پیشنهاد می‌شود که از قابلیت‌های بالای نهادهای سنتی آموزشی مانند مساجد، تکایا و حسینیه‌ها؛ در توانمندی جوانان، تولید و توزیع کتاب‌ها و جزوه‌های آموزشی با کارکردهای فرهنگی در مناطق حاشیه استفاده شود.

فهرست منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی؛ بریمانی، فرامرز و نصیری، یوسف. (۱۳۹۳). حاشیه‌نشینی، ناهنجاری شهری و راهکارهای تعدیل آن (مورد شناسی؛ کریم‌آباد زاهدان)، *مجله جغرافیا و توسعه*، دوره ۲، شماره ۳، ص ۱۲۱-۱۴۶.
- اکبری، اندیشه. (۱۳۹۹). مطالعه تطبیقی الگوهای نحوه گذران اوقات فراغت شهروندان تهرانی بین ناحیه یک و بیست (بالای شهر و پایین شهر)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، وزارت علوم تحقیقات و فناوری، دانشگاه کاشان، دانشکده علوم انسانی.
- بهنام، جمشید، راسخ، شاپور. (۱۳۴۵). *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی ایران* (چاپ اول). تهران: نشر خوارزمی.
- چابکی، ام‌البنین (۱۳۹۲). جهانی شدن و تغییر سبک گذران اوقات فراغت. *فصلنامه فرهنگی- تربیتی زنان و خانواده*، دوره هشتم. شماره ۲۵. ص ۱۴۹-۱۵۹.
- حمزه، اسماعیل. (۱۳۹۱). بررسی تطبیقی نحوه گذران اوقات فراغت و عوامل مؤثر بران (مورد مطالعه مقایسه جوانان شهری و روستایی)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی و رفاه اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.

دومازیه، ژوفر. (۱۳۵۲). زمان فراغت از دیدگاه تاریخی و جامعه‌شناسانه. مجله فرهنگ و زندگی (ویژه اوقات فراغت) ترجمه: مهسا آدینه، مجله فرهنگ. زندگی، دوره ۳، شماره ۴، ص ۱۶-۲۴.

ساعی، نیلوفر؛ سعدوندی، مهدی. (۱۳۹۷). زندگی در حاشیه: تأثیر چگونگی گذران اوقات فراغت، در فرهنگ و زندگی شهری شهروندان، نشریه مطالعات طراحی شهری و پژوهش‌های شهری، دوره اول، شماره ۱، ص ۳۳-۴۵.

عابدینی در کوش، سعید. (۱۳۸۸). درآمدی بر اقتصاد شهری (چاپ نهم)، تهران: نشر دانشگاهی.

فکوهی، ناصر. (۱۳۸۴). پیر بوردیو: پرسمان دانش و روشنگری، مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، دوره دوم، شماره ۲ ص ۱۴۱-۱۶۱.

فکوهی، ناصر؛ انصاری مهابادی، فرشته. (۱۳۸۲). اوقات فراغت و شکل‌گیری شخصیت فرهنگی نمونه‌ی موردی دو دبیرستان دخترانه‌ی شهر تهران، مجله انسان‌شناسی، دوره ۱، شماره ۴، ص ۶۱-۸۹.

فاضلی، محمد. (۱۳۸۵). جامعه‌شناسی مصرف موسیقی، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، دوره سوم، شماره ۴، ص ۲۷-۵۳.

کوزر، لوئیس؛ برنارد، روزنبرگ. (۱۳۸۴). نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناسی (چاپ اول) ترجمه: فرهنگ ارشاد، تهران: نشر نی.

گویلی گیلان، محمد؛ ایران‌دوست، کیومرث. (۱۳۹۸). الگوهای گذران اوقات فراغت در سکونت‌گاه‌های غیررسمی نمونه موردی ناحیه منفصل حسن‌آباد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی، گرایش برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه کردستان.

لطفی زاده، سعید. (۱۳۹۱). بررسی رابطه وضعیت گذران اوقات فراغت جوانان شهری با پایگاه اقتصادی - اجتماعی، مجله بررسی آمار رسمی ایران، دوره دوم، شماره ۱، ص ۲۳-۵۳.

مهدوی فر، زهره. (۱۳۹۱). مطالعه چگونگی گذران اوقات فراغت شهروندان در سکونت‌گاه‌های غیررسمی شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، وزارت علوم تحقیقات و فناوری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان.

میر محمد تبار، سید احمد؛ نوغاتی دخت بهمنی، محسن و مسلمی، رقیه. (۱۳۹۴). عوامل مؤثر بر نحوه گذران اوقات فراغت فرا تحلیلی از پژوهش‌های موجود. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، دوره ۷، شماره ۲۴، ص ۱۶۵-۱۹۴.

وبلن، تورشتاین. (۱۳۸۳). نظریه طبقه مرفه، ترجمه: فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران: نشر نی.

Ana Eva Rodríguez-Bravo, Ángel De-Juanas and Francisco Javier García-Castilla (2020) Effect of Physical-Sports Leisure Activities on Young People's Psychological Wellbeing Front. **Journal Psychol**,vol(12)3,p124-140

Anju Beniwal (2018) **Youth Well-Being and Leisure Time: An International Perspective**, In book: Global Leisure and the Struggle for a Better World.

Besa, Havziu, Teuta Ramadani, Rasimi (2015) Leisure time for secondary school student, (**IJCRSEE**) **International Journal of Cognitive Research in Science**, Engineering and Education Vol. 3, No.1

Chris, rojek (2005) **leisure theory: principles and practice**. New York: Palgrave Macmillan Harada, M(1994), towards a Renaissance of leisure in japan, **Journal leisudies**, vol1, p.277-287

Marina Videnović, Jelena Pešić, Dijana Plut (2010) Young People's Leisure Time: Gender Differences, **Journal Psihologija**, Vol. 43 (2)P. 199-214

Petrovic, Jelica (2020) Same or different: Leisure time of young people in Vojvodina and in the rest of the world in, University of Novi Sad, **January Zbornik Matice srpske za društvene nauke**, UDC 379.8-053.6(497.113)

Shildrick, Tracy, MacDonald, Robert (2016) In Defence of Subculture: Young People, Leisure and Social Divisions, **journal of Youth Studies**. VOL 9(2):125-140.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی